

EPISTOLYAR ASARLARDAGI ZIDDIYATLI UYG'UNLIK

Dusmuratov Qahramon Mahmadiyevich

*O'zbekiston Respublikasi davlat arxitektura va qurilish vazirligi
Denov, filologiya fakulteti, o'zbek tili va adabiyoti kafedrasida o'qituvchisi*

Абстрактный: В данной статье проведены научные и практические исследования гармонии, особенностей и сущности конфликта в эпистолярных произведениях. В статье показаны методы выявления взаимной конфликтности произведений узбекской прозы. Кроме того, отдельно изучаются история письма, цели и задачи литературных произведений.

Ключевые слова: конфликт гармония, эпистолярные произведения литературный анализ, внутренний конфликт, внешний конфликт, эмоциональная глубина, русская литература, зарубежная литература.

Abstract: In this article, scientific and practical researches were conducted about the harmony, characteristics and essence of conflict in epistolary works. The article shows the methods of revealing the mutual conflict of Uzbek prose works. In addition, the history of writing, goals and tasks of literary works are studied separately.

Key words: conflict, harmony, epistolary works, literary analysis, internal conflict, external conflict, emotional depth, Russian literature, foreign literature.

Annotatsiya: Ushbu maqolada epistolary asarlardagi konfliktning uyg'unligi, xususiyatlari va mohiyatiga oid ilmiy-amaliy tadqiqotlar o'rin olgan. Maqolada o'zbek nasridagi o'zaro ziddiyatlarni aniqlash usullari ko'rsatilgan. Bundan tashqari, yozilish tarixi, adabiy asarlarning maqsad va vazifalari alohida o'rganiladi.

Kalit so'zlar: munozara, garmoniya, epistolary asarlar, adabiy tahlil, ichki ziddiyat, tashqi ziddiyat, hissiy chuqurlik, rus adabiyoti, chet el adabiyoti

Kirish. Epistolary janr mualliflarning teran fikr va mulohazalarini yetkaza olishi bilan muayyan joy va adabiyotga qiziqadi. Yozuv, zamonaviy va rasmiy jamiyat

bo'lib, adabiy asar ko'pincha syujet va xarakteristikaning rivojlanishida asosiy rol o'ynaydigan qarama-qarshilik va ziddiyatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu maqola konflikt uyg'unligi va epistolyar asarlar tushunchasini ko'rib chiqadi shuningdek ichki va tashqi ziddiyat qobiliyatlari ko'p qatlamli va uyg'un matn yaratishga qodirligini ko'rsatadi.

Konflikt uyg'unligi qarama-qarshi kuchlar va his-tuyg'ularning mavjudligini nazarda tutadi, ular qarama-qarshiliklarga qaramay, matnni yaxlit va muvozanatli idrok etishni yaratadi. Epistolyar asarlarda esa qarama-qarshiliklar turli darajalarda namoyon bo'lishi mumkin: qahramonlar o'rtasida, bir qahramon o'rtasida, muallif va qabul qiluvchi o'rtasida, shuningdek, siz xatlarda ko'tarilgan turli g'oyalar o'rtasida.

Qahramonlarning ichki qarama-qarshiliklari ko'pincha harflar orqali ochib beriladi, bu o'quvchiga ularning ruhi haqida bir ko'rinish va motivatsiya va omon qolish haqida tushuncha beradi. Masalan, Aleksandr Pushkinning “Yevgeniy Onegin”i, Tatyana Larinaning maktublari kabi XIX asr romanlarida ichki muhabbat va g'urur aks etadi. Bu ziddiyatlar xarakterni qatlamli va ko'p qirrali qiladi, uning xarakteriga chuqurlik beradi. Tashqi mojarolar, avtoimaj va epistolyar ijtimoiy va siyosiy masalalar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Psima jamiyat yoki hukumatni tanqid qilish vositasi bo'lib xizmat qilishi mumkin, buni dekabristlarning erkinlik va adolat masalalari muhokama qilinadigan yozishmalarida ko'rish mumkin. Bu ziddiyatli vaziyatlar nafaqat syujetni rivojlantiradi, balki asarlar yaratilgan tarixiy sharoitni ham yoritadi.

Qarama-qarshiliklar mavjudligiga qaramay, epistolyar asarlar ko'pincha uslubi va tuzilishi tufayli uyg'unlikka erishadi. Mualliflar ritorik vositalar, ohang, metafora va allegoriyalardan foydalanadilar, bunda kundalik ziddiyat umumiy kompozitsiyada rol o'ynaydigan yagona hikoyani yaratadi. Uyg'unlikka qarama-qarshiliklar orqali erishiladi, bunda yozuvning har bir elementi o'z farqlarini e'tiborsiz qoldirib, boshqasini to'ldiradi, yaxlit va boy tasvir yaratadi. Epistolyar janr insoniyat adabiyotida keng namoyon bo'lib, har bir madaniy kontekst o'ziga xoslik, tushuncha va ziddiyatli uyg'unlikni keltirib chiqaradi. “Yosh Verterning iztiroblari” asarida

Logan Wolfgang fon Gyotening bosh qahramonga yoʻllagan maktublari uning ichki kurashi va ruhini yetkazadi, tarang va hissiyotli muhit yaratadi. Muallif Frans Kafka va Felis Bauer oʻzlarining insholarida muallif va oshiq oʻrtasidagi oʻxshash munosabatlarni namoyish etadilar, bu yerda har bir satr vahima va noaniqlik bilan toʻldirilgan. Epistolyar asar yoki yozma adabiyot adabiy ijodning eng noyob va samimiy shakllaridan biridir. Bu janr muallifga oʻz fikrlari, his-tuygʻulari va gʻoyalarini yozish orqali ifodalash imkonini beradi, bu esa oʻqish, qahramonlar bilan bogʻlanish imkonini beradi. Bunday vaziyatda biz epistolyar asarlarning xususiyatlarini koʻrib chiqamiz va ularning tarixiy taraqqiyotni kuzatamiz.

Epistolyar asarlar bir qator oʻziga xos belgilari bilan ajralib turadi: Xat shakli: Asosiy farqlovchi xususiyat taqdim etish shaklidir – xat haqiqiy va xayoliy manzillarga ham murojaat qilishi mumkin.

Shaxsiylashtirish: epistolyar shakl har bir qahramonning individual uslubi va ovozini yetkazishga imkon beradi, bu esa hikoyani shaxsiy va sub'ektiv qiladi. Xronologik tuzilma: Yozish koʻpincha xronologik tartibda amalga oshiriladi, bu hikoya effekti va syujetni rivojlantirishga yordam beradi. Doʻstlik: oʻz shakli tufayli epistolyar asarlar doʻstlik va haqiqat illyuziyasini yaratadi, bu esa oʻqishning hissiyligi va ekspressivligini oshiradi. Uslublarning koʻp turlari: Yozuv turli janr va uslublarni oʻz ichiga olishi mumkin, samimiy va shaxsiy qaydlardan tortib rasmiy hujjatlargacha.

Epistolyar janr qadimiy ildizlarga, oʻxshashliklarga va qadimiylikka ega. Uning rivojlanishi tarixi bir necha asosiy bosqichlarni oʻz ichiga oladi:

Qadimgi yunon va rim faylasuflari va davlat arboblarning maktublari birinchi epistolyar asarlar qatoriga kiradi. Masalan, Tsitseron, Seneka va Kichik Pliniyning asarlarida falsafiy mulohazalar, siyosiy mulohazalar va shaxsiy tajribalar mavjud.

Yunon romani Pisma Xereus va Callirhoe (milodiy 1-asr) Xereus epistolyar shakldan yillik hikoya uchun foydalanishning dastlabki namunasini beradi. Oʻrta asrlar va Uygʻonish davrida xatlar muhim aloqa va voqealarni hujjatlashtirish vositasi boʻlib qoldi.

Hozirgi o‘zbek nasrida epistolyar usul ilk bor Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” asarida muvaffaqiyatli qo‘llanilgan. Adib maktublarning to‘liq matnini kerakli o‘rinlarda keltirgan. Romanda yozish syujetning muhim nuqtalarida hal qiluvchi komponent hisoblanadi. Syujet rivojining asosiy ta’sirli epizodlari bevosita maktub bilan bog‘liq – Otabek va Mirzakarimning dor ostidan qutulishi, Otabek va Kumush munosabatlaridagi asoratlar. Abdulla Qodiriy ijodida xalq og‘zaki ijodi, mumtoz o‘zbek adabiyoti, jahon nasri an‘analari ta’sirida bo‘lgani shubhasiz. Hozirgi o‘zbek nasrida faqat xatga asoslangan epistolyar janr namunalari ham yaratilgan. Bu turkumda Maqsud Qoriyevning “Oydin tunlar”, Abduqahhor Ibrohimovning “Uyqusiz tunlar”, O‘lmas Umarbekvoning “Qiziga maktublar”, Xurshid Muhammadning “Hijronim ming el”, “Gulxanedan Jabon maktublari” asarlarini sanab o‘tish mumkin.

Iqbol Mirzoning “Bonu” ijtimoiy-psixologik romani ichki adabiy tanqidda bu boradagi ikkinchi tajribadir. Romanning tuzilishi o‘ziga xos: u bosh qahramonning Telegram ijtimoiy tarmog‘i orqali noma’lum yozuvchiga yozgan xatlaridan iborat. Adib ayol taqdiri orqali ma’lum bir ijtimoiy-tarixiy davr, milliy va maishiy hayot haqidagi ko‘plab haqiqatlarni yozib qoldirgan. Jahon adabiyotida yaratilgan aksariyat epistolyar romanlardan farqli o‘laroq, o‘zbek yozuvchisi voqealarga umuman aralashmaydi, syujet zanjirini tashkil etuvchi voqealarni Bonu hikoya qiladi. Klassik adabiyotning she‘rlarida ham, jahon adabiyotining epistolyar asarlarida ham romantik motivning ustuvorligi ko‘pincha seziladi. Bonuda sevgi hikoyalari ko‘p bo‘lsada, umumiy mazmuni jihatidan uni ijtimoiy roman desak to‘g‘ri bo‘ladi. Iqbol Mirzo milliy tariximizning murakkab davrini epistolyar janrda yuksak mahorat bilan badiiy gavdalantirgan. Turli tadqiqotlarga ko‘ra, epistolyar yozuv 18-asrda o‘zining yuksak cho‘qqisiga chiqqan, so‘ngra epik janrning bu shakli o‘z o‘rnini ko‘proq ijtimoiy-psixologik asarlarga bo‘shatib bergan. Shu bilan birga, mashhur rus olimi Ya Lyubarskiyning fikricha, «Badiiy adabiyotning boshqa ko‘plab turlaridan farqli o‘laroq, epistolografiyaning haqiqiy asoslari hech qachon real hayot amaliyotidan yo‘qolmaydi. Har qanday davrda oddiy yozuv badiiy asarga xos xususiyatlarga ega

bo‘lishi mumkin”.

Xulosa. Qarama-qarshi uyg'unlik va epistolyar ishlab chiqarish chuqur hissiy va intellektual jihatdan murakkab matn yaratish uchun asosiy elementlardir. Muallif ichki va tashqi ziddiyatlar tufayli faqat o‘z qahramonining xarakterini ochib beradi, muhim ijtimoiy-falsafiy masalalarni ko‘tarmaydi. Epistolyar janr o'ziga xosligi tufayli konfliktlarni o'rganish uchun noyob imkoniyatni beradi, ular nomuvofiqligiga qaramay, butun asarning uyg'un idrokini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Dusmurotov Qahramon Mamadievich. (2024). "MUNSHAOT" - A MASTERPIECE OF UZBEK EPISTOLARY LITERATURE. *Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences*, 3(6), 311–315. Retrieved from <https://econferenceseries.com/index.php/srnss/article/view/4969>
2. Dusmurotov Qahramon Mamadievich. (2024). "MUNSHAOT" - A MASTERPIECE OF UZBEK EPISTOLARY LITERATURE. *Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences*, 3(6), 311–315. Retrieved from <https://econferenceseries.com/index.php/srnss/article/view/4969>
3. Qahromon D. O ‘zbek epistolyar nasrining shakllanishi va taraqqiyot tamoyillari //Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan. – 2024. – T. 2. – №. 2. – С. 253-257.
4. Xushbaxtova Dilnoza Jaylov qizi. (2024). BAXSHINING BADIHAGO‘YLIK MAHORATI. UNIVERSAL SCIENCE RESEARCH JURNALI, 2(3), 44–53. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10795841>
5. Xushbaxtova , D. J. qizi. (2022). SHEROBOD DOSTONCHILIK MAKTABINING SHAKILLANISH TARIXI VA TARAQQIYOT TAMOYILLARI. *Евразийский журнал академических исследований*, 2(4),

6. Xushbaxtova Dilnoza Jaylov qizi, Xushbaxtova Dilnoza Jaylov qizi, & Shuhratova Dilfuza. (2023). NUTQ MADANIYATI. *Universal Science Research jurnali*, 1 (3), 164–167. <https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/347>
7. Xushbaxtova Dilnoza Jaylov qizi. (2022). SHEROBOD DOSTONCHILIK MAKTABINING SHAKILLANISH TARIXI VA TARAQQIYOT TAMOIYILLARI. EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH, 2(4), 48–52. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6468628>
8. Xushbaxtova Dilnoza Jaylov qizi. (2024). BAXSHI EPIK REPERTUARIDA "GO`RO`G`LI" TURKUMI DOSTONLARINING O`RNI. *Universal Science Research jurnali*, 2 (3), 54–63. <https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/4694>
9. Xushbaxtova Dilnoza Jaylov qizi. (2024). BAXSHINING BADIHAGO`YLIK MAHORATI. *Universal Science Research jurnali*, 2 (3), 44–53. <https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/4693>
10. Rayimov Q. OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI REKLAMA MATNLARINING LINGVOPSIXOLOGIK EKSPERTIZASI //Analysis of world scientific views International Scientific Journal. – 2023. – T. 1. – №. 3. – C. 22-33.
11. Rayimov Q. REKLAMA MATNLARINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI //Talqin va tadqiqotlar. – 2023. – T. 1. – №. 21.
12. Rayimov Q. REKLAMA MATNLARI LINGVISTIK EKSPERTIZASI BOSQICHLARI VA UNI TASHKIL ETISH ALGORITMI //ILM FAN TARAQQIYOTIDA ZAMONAVIY METODLARNING QO`LLANILISHI. – 2023. – T. 3. – №. 31. – C. 17-25.